

POLICY BRIEF

แผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead)
ด้านสังคม คนไทย 4.0 : Khon Thai 4.0

แผนงานคนไทย 4.0 มุ่งให้เกิดการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาคนไทย 4.0 และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมศักยภาพผู้นำการเปลี่ยนแปลง แผนงานฯ จึงได้ดำเนินโครงการการขับเคลื่อนแบบบูรณาการชื่อ **โครงการชุมชนกวีวัฒน์** โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การสร้างคนไทย 4.0 เพื่อส่งเสริมกลุ่มผู้ที่มีศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้ได้ใช้ศักยภาพของตนไปสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้นอีกทอดหนึ่ง โดยกิจกรรมของโครงการฯ มุ่งสร้างคนไทย 4.0 ในท้องถิ่นให้มีทักษะสำคัญประกอบด้วย การพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง แสวงหาและเรียนรู้สิ่งใหม่อยู่เสมอ มีความสามารถในการสื่อสาร แก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ ทำมาหากินบนโลกดิจิทัลได้ และสามารถสร้างและรักษาเครือข่ายได้ โครงการชุมชนกวีวัฒน์เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ที่มุ่งนำเอาผลการวิจัยและการเรียนรู้จากโครงการวิจัยจากหลายๆ กลุ่มภายใต้แผนงานฯ ไปขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนกวีวัฒน์ผ่านกิจกรรมจิตอาสาและการโค้ช (coaching) เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในข้อเสนอนี้จะเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “คนพื้ถิ่น” โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ เยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนท้องถิ่นหรือคนกลับบ้านถิ่นที่มีการศึกษาสูงและเดินทางกลับมาปักหลักสร้างอาชีพในท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดชุมชนกวีวัฒน์มองว่าพลังของคนในชุมชนท้องถิ่นจะเป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการทำงานในลักษณะจิตสาธารณะหรือรวมกันทำเป็นกลุ่มเครือข่าย ส่งเสริมวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อนสู่เพื่อนและผู้สูงวัยสู่เยาวชน และส่งเสริมการต่อยอดความรู้และเพิ่มทักษะดิจิทัล

ขบวนการสังคมเพื่อสร้างคนพื้ถิ่นภายใต้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อรรถพันธ์ สารวงศ์

ชีวิตคนไทยในอนาคตจะเผชิญกับความผันผวน (volatility) ไม่แน่นอน (uncertainty) ซับซ้อน (complexity) และคลุมเครือ (ambiguity) หรือที่เรียกรวมกันว่า **วูท่า (VUCA)** มากขึ้น อันเป็นผลมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง ผลดังกล่าวจะยิ่งทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตมีความหลากหลาย มีพลวัตสูง และอาจส่งผลทำให้มีความเหลื่อมล้ำในสังคมเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ คนไทยในอนาคตยังมีแนวโน้มจะกลายเป็นมนุษย์ที่มีความเป็นเสรีนิยมและเป็นปัจเจก (individualism) มากขึ้น ฟังพาเทคโนโลยีดิจิทัลและใช้เวลาอยู่ในโลกเสมือนมากขึ้น อีกทั้ง ยังมีโอกาสประสบกับความเสียหายพิบัติต่างๆ ที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นและรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลมาจากภาวะโลกร้อนโลกรวน สถานการณ์ดังกล่าวจะยิ่งทำให้ชีวิตคนไทยในอนาคตเปราะบางมากขึ้นและทำให้ความสามารถในการรับมือกับปัญหาใหญ่ ๆ ที่มีความไม่แน่นอนสูงได้น้อยลง **แนวคิดสำคัญที่จะช่วยเสริมความแข็งแกร่งให้ชีวิตคนไทยได้ในอนาคต คือ แนวคิดการอยู่ แบบรวมหมู่ (collectivism) ที่ส่งเสริมการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันแบบเครือข่าย เพื่อรักษาและเพิ่มความเข้มแข็งของทุนทางสังคม เนื่องจากทุนทางสังคมที่เข้มแข็งจะเป็นฐานพลังสำคัญที่นำไปสู่การขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนาได้มากขึ้น**

นอกจากนี้ ความก้าวหน้าและการแพร่กระจายของการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรวดเร็ว ทำให้เทคโนโลยีดิจิทัลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทย การแพร่กระจายของดิจิทัลกวีวัฒน์ยังทำให้ทุกพื้นที่แม้แต่ในพื้นที่ชนบทก็มีโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ผลดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งการทำงาน การซื้อของจากเมืองรองเมืองเล็กหรือพื้นที่ชนบทได้โดยไม่ต้องอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ก่อให้เกิดทั้งโอกาสและความเสี่ยงใหม่ในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น การเสริมสร้างทักษะอนาคตโดยเฉพาะทักษะดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะ

คนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นในชุมชนชนบทดั้งเดิมอาจจะมีข้อจำกัดทั้งในด้านองค์ความรู้และความสามารถในการปรับตัว อย่างไรก็ตาม การเตรียมพร้อมดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยผู้ที่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ แต่ในอีกทางก็ยังคงเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและผูกพันกับชุมชนท้องถิ่นมาเป็นตัวกลางในการร่วมพัฒนาและผลักดันชุมชนท้องถิ่นให้สามารถเดินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคตได้อย่างยืดหยุ่น

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 เกิดปรากฏการณ์หนึ่งที่เริ่มเห็นได้เด่นชัดขึ้นคือ การคืนถิ่นจากเมืองกลับสู่ชุมชนท้องถิ่นของคนทำงานในเมืองจำนวนมาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้เกิดการแพร่กระจายของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลที่จะนำไปสู่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่น คนที่ตัดสินใจกลับชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นได้ โดยคนที่กลับไปท้องถิ่นมักเป็นกลุ่มที่จะนำเอานวัตกรรมต่าง ๆ ที่เคยพบเห็นจากภายนอกมาปรับใช้ในชุมชนของตนเองและริเริ่มกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมด้านการเกษตรเพียงอย่างเดียว

การดำเนินการ

โครงการชุมชนกวีทัศน์สนับสนุนงบประมาณให้คนพื้นที่ในการพัฒนาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นไม่เกิน 50,000 บาทต่อโครงการ ซึ่งมีลักษณะเป็นทุนต่อยอดและหล่อเลี้ยงการดำเนินกิจกรรมของชุมชนมีระยะเวลาดำเนินงาน 6 เดือน ซึ่งจะขอได้ 2 ครั้งใน 1 ปี ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มที่มีความสนใจใกล้เคียงกัน และมีผู้ทรงคุณวุฒิที่คอยติดตามความคืบหน้าของผลการดำเนินงานและชี้แนะแนวทางในเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นได้ นอกจากนี้ โครงการชุมชนกวีทัศน์ยังได้จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนพื้นที่ เช่น การจัดฝึกอบรมการตลาดดิจิทัลเพื่อธุรกิจชุมชน การศึกษาดูงานด้านการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบในโครงการการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาแนวคิดการสร้างธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น รวมถึงสร้างเครือข่ายกับแหล่งความรู้เชิงวิชาการ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัย เพื่อให้คนพื้นที่เข้าถึงแหล่งความรู้ที่สูงได้มากขึ้น เช่น การศึกษาดูงานการจัดการขยะที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง การอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างแนวคิดวิสาหกิจชุมชนสู่สตาร์ทอัพที่อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

1. คุณลักษณะของคนพื้นที่

คนพื้นที่เป็นมากกว่าคนที่กลับมาปักหลักสร้างอาชีพเฉพาะของตนเองในท้องถิ่น แต่เป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (change agent) เพื่อทำให้คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้น คนพื้นที่จึงเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะในแง่แรงจูงใจภายในและการมองภาพอุดมคติใหม่ของชีวิตตนเองและชุมชน นั่นคือ คนพื้นที่มักจะเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับชุมชน ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญให้คนเหล่านั้นกลับมาพลิกฟื้นชุมชนท้องถิ่น คนพื้นที่มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการชุมชนที่มองเห็นโอกาสใหม่ที่มีอยู่ในชุมชนและสามารถหยิบเอาทรัพยากรที่โดดเด่นของชุมชนมาต่อยอด และมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยืดผลประโยชน์ของชุมชนเป็นที่ตั้ง มีการวางเป้าหมายระยะยาวที่ชัดเจนไม่โอนอ่อนไปกับผลประโยชน์ชั่วคราวที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้

คนพื้นที่จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากผู้นำที่มาจากเครือข่ายรัฐบาล (passive stakeholder) เช่น กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่มีจะไม่ค่อยได้ผล เนื่องจากผู้นำเหล่านั้นมักติดกรอบคิดแบบราชการ มีภารกิจมาก และยังไม่สามารถรับและส่งต่อความคิดริเริ่มใหม่ (new initiatives) ให้คนรุ่นใหม่ที่แสวงหานวัตกรรมได้ ดังนั้น การก้าวขึ้นมาเป็นคนพื้นที่ที่จะมาเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีแรงบันดาลใจ มองเห็นโอกาส มีฐานสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากรและผ่านการพัฒนาศักยภาพมากกว่าผู้นำที่ทำตามหน้าที่

หากพิจารณาคูณลักษณะคนไทย 4.0 จากผลงานวิจัยของแผนงานคนไทย 4.0 พบว่า ควรประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ 1) คิดเป็น ทำเป็น ช่วยเหลือตัวเองได้ 2) มีเครือข่ายหรือพยายามสร้างเครือข่าย 3) มีจิตอาสา รู้จักช่วยเหลือคนอื่น และ 4) ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสื่อสารได้ จะพบว่า

ตารางที่ 1 ประเภทของคนพื้นที่

ประเภทคนพื้นที่	คุณลักษณะของคนพื้นที่	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์และบริการ
1. เกษนนำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน)	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - ผลักดันกิจกรรมที่เกี่ยวกับสาธารณสุข โภชนา เช่น การจัดการขยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - การรีไซเคิลขยะ - การทำปุ๋ยหมัก - การเลี้ยงไส้เดือน
2. ผู้ประกอบการคนรุ่นใหม่	<ul style="list-style-type: none"> - มีทุนประเดิมสำหรับลองผิดลองถูกด้วยตนเอง - พึ่งพาตนเองได้แล้วจึงขยายไปสู่ผู้อื่นในชุมชน - มีเป้าหมายหรือแบบจำลองธุรกิจที่ชัดเจน - มุ่งเน้นการสร้างรายได้ - มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายและรวบรวมห่วงโซ่อุปทาน 	<ul style="list-style-type: none"> - การขายคาร์บอนเครดิต - ผงโรยข้าว - การผลิตสาเกจากข้าวสังข์หยด - การทำ Eco print - การจัดการน้ำและแปลงเกษตรด้วยระบบ IoT
3. เกษนนำจิตอาสา	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นกลุ่มคนชนชั้นกลางที่มีความรู้สูง - ผลักดันกิจกรรมตามความสนใจ - เป็นประเด็นย่อย ๆ ละเอียด 	<ul style="list-style-type: none"> - ค่ายเด็กรักถิ่น - อบรมการร่ำโนราห์ - กติกาการจัดการน้ำในที่ดอน - การฝึกอบรมคนกล้าคืนถิ่น
4. เกษนนำวิสาหกิจชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชน - เน้นการทำกิจกรรมภายในกลุ่มวิสาหกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำชาสมุนไพร - การเลี้ยงไก่ประดู่หางดำ - ข้าวแต๋นแฟนซี - สับปะรดอบแห้ง

คุณลักษณะทั้ง 4 ประการได้ปรากฏอยู่ในคนพื้นที่ที่มักจะเป็นผู้ริเริ่มทำสิ่งใหม่จากการใช้ฐานทุนในชุมชนและประสบการณ์ของตนเองมาพัฒนาและสามารถทำจนสำเร็จและช่วยเหลือตัวเองได้ แล้วจึงขยายผลไปสู่คนในชุมชนและจัดระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงกิจกรรมกัน นอกจากนี้ คนพื้นที่มีแนวโน้มจะเป็นผู้ที่ยอมรับหรือมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือเป็นผู้ที่สามารถจัดการให้เกิดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกับคนรุ่นใหม่ได้ สามารถแบ่งประเภทคนพื้นที่ตามบทบาทหน้าที่ได้ 4 กลุ่ม ดังตารางที่ 1

คนพื้นที่ที่เป็นคนไทย 4.0 มีอยู่แล้วในปัจจุบันในโครงการชุมชนกวีวัฒน์ได้ค้นหากลุ่มคนพื้นที่ที่มาจากหลายแหล่ง ทั้งกลุ่มเครือข่ายที่มาจากโครงการวิจัยภายใต้แผนงานฯ เช่น โครงการทางเลือกเกษตรที่สูงในจังหวัดน่าน โครงการจิตสาธารณะเพื่อเมืองเชียงใหม่ โครงการหมู่บ้านอัจฉริยะ “แบ่งปัน” จังหวัดตาก เป็นต้น และกลุ่มเครือข่ายพันธมิตรที่เข้าร่วมงานขับเคลื่อนกับทางแผนงานฯ เช่น กลุ่มคนกล้าคืนถิ่น กลุ่มอัครเมืองน่าน เป็นต้น ทั้งนี้ โครงการฯ ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกโครงการย่อยที่จะได้รับการสนับสนุนทุนจากแผนงานฯ ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีลักษณะสำคัญ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) มีความคิดริเริ่มใหม่ เป็นการสร้างสิ่งใหม่ให้กลุ่มหรือชุมชน 2) มีความพร้อมของกลุ่ม มีกลุ่มสมาชิก มีผลิตภัณฑ์ที่สามารถต่อยอดต่อไปได้ 3) ต่อยอดความรู้และเพิ่มทักษะ มีการยกระดับความรู้ ทักษะยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ ถ่ายทอดความรู้ทักษะให้แก่เยาวชนและกลุ่มเป้าหมาย

4) สร้างวัฒนธรรมแบ่งปันหรือคิตรวมหมู่ มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยน มีกิจกรรมสาธารณะ มีการสมทบทุนและแรงงาน และ 5) มีผลผลิตที่เป็นประโยชน์และชัดเจน มีการเผยแพร่ให้กับผู้ได้รับประโยชน์ มีสินค้าหรือบริการใหม่

คนพื้นที่ในโครงการชุมชนกวีวัฒน์มีทั้งสิ้น 63 คน แบ่งตามประเภทของโครงการ 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ดำเนินการสร้างงานสร้างอาชีพ 40 คน และ 2) ผู้ดำเนินการด้านจิตอาสา 23 คน ในกลุ่มสร้างงานสร้างอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นใหม่ที่กลับท้องถิ่นและจำเป็นต้องหางานเลือกในชีวิตใหม่ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นอาหารแปรรูป เช่น ผลไม้ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์จากจังหวัดสำหรับอาหารสัตว์เลี้ยงสินค้าเกษตรแปรรูป ส่วนกลุ่มจิตอาสาจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้ประจำอยู่แล้ว แต่ต้องการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน ซึ่งในกลุ่มนี้จะประกอบด้วยผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่เลือกทำงานในลักษณะจิตอาสาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน เช่น การจัดการขยะ ซึ่งปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับการกิจในหน้าที่การงานของตน แต่ยังต้องการการสนับสนุนด้านความรู้และเงินทุน

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มจิตอาสาที่เป็นผู้มีรายได้จากงานประจำ ส่วนใหญ่จะสนใจกิจกรรมที่สร้างเยาวชน การฟื้นฟูเมืองเก่าโดยเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น จัดนิทรรศการศิลปะและอาหาร การอบรมเกษตรกรให้เข้าใจถึงวิธีการขายคาร์บอนเครดิต การอบรมใช้อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายท้องถิ่น การจัดกิจกรรมให้คนสองวัยคือ ผู้สูงอายุและเยาวชนได้มีปฏิสัมพันธ์กันให้ความรู้แก่กันและต่อยอดความรู้ด้วยกัน การนำนักเรียนไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่นนอกห้องเรียนโดยที่มีปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วนำมาผสมผสานกับความรู้วิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน การให้ความรู้ในการทำเกษตรและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงกับคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนกล้าคิด กล้าทำ ซึ่งในกลุ่มจิตอาสาในนี้ยังมีผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีในต่างประเทศอีกด้วย

2. เหตุผลสำคัญในการกลับคืนชุมชนท้องถิ่น

เหตุผลสำคัญที่ทำให้คนพื้นที่ตัดสินใจกลับมาชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับครอบครัวและสังคมในชุมชนท้องถิ่น โดยคนส่วนใหญ่เห็นว่าการได้กลับมาอยู่ดูแลครอบครัวและอยู่ใกล้เพื่อนฝูงเป็นปัจจัยสำคัญ รองลงมาคือมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนที่เติบโตมาและความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศในชุมชน รวมถึงเหตุผลด้านการประกอบอาชีพจากการมองเห็นโอกาสในการประกอบธุรกิจ ในชุมชนและการกลับมาสืบทอดธุรกิจของครอบครัวตนเอง

3. การก่อร่างในชุมชนของคนพื้นที่

คนพื้นที่มีแนวโน้มจะเป็นคนวัยกลางคนที่มีประสบการณ์ชีวิตจากการทำงานนอกชุมชนมาระยะหนึ่งและมักจะเป็นผู้ที่**มีทุนประเดิม**ที่เป็นทุนส่วนตัว เช่น ทุนทรัพย์ ที่ดิน ทักษะความรู้ แล้วยังนำทุนเหล่านั้นมาใช้ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตและพัฒนาอาชีพใหม่จากฐานทรัพยากรในชุมชน คนพื้นที่จะ**มองหาโอกาสในการทำธุรกิจของตนเอง** ลงทุนเอง ลองผิดลองถูกด้วยตนเองก่อน หรือของบประมาณสนับสนุนการทดลองแนวความคิด เพื่อทำให้เห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ แล้วจึงขยายธุรกิจตามแนวคิด**ธุรกิจเพื่อสังคม**ที่พยายามดึงศักยภาพของคนในชุมชนและให้เข้ามามีส่วนร่วมในห่วงโซ่คุณค่าจากโอกาสทางเศรษฐกิจที่ได้ทดลองและเห็นผลมาก่อนหน้านั้น

4. ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนท้องถิ่น

การกลับไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของคนพื้นที่มีความท้าทายสูง จากการศึกษา พบว่า ปัญหาและความเปราะบางสำคัญในชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ความไม่แน่นอนในการผลิตในภาคเกษตรมากขึ้นที่ทำให้รายได้ครัวเรือนลดลง ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง เศรษฐกิจชุมชนฝืดเคืองมากขึ้น การขาดการสนับสนุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดลง ส่วนอุปสรรคและปัญหาที่ชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถก้าวพ้นและเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ยาก (pain point) โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพจะเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดในการขยายตลาด อันเป็นผลมาจากรูปแบบการผลิตและดำเนินธุรกิจแบบดั้งเดิม ขาดแบบจำลองธุรกิจและการผลิตที่มีมาตรฐาน ขาดการวางแผนและประชาสัมพันธ์ทางการตลาดที่ช่วยเพิ่มความน่าดึงดูดใจ ในขณะที่ ความพยายามในการพัฒนาก็มีข้อจำกัด เนื่องจากขาดองค์ความรู้ใหม่ที่ต้องถูกทดลองแบบไม่เจ็บตัว (sandbox) รวมถึงขาดโอกาสในการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ที่อาจจะจำกัดอยู่ในสถาบันการศึกษา

5. ความท้าทายของการพัฒนาชุมชน

จากแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น พบว่า คนพื้นถิ่นต้องพบกับความท้าทายหลายประการที่อาจจะมีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนา ความท้าทายหลักของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น คือ

1. การปะทะกันของบรรทัดฐานเดิมและบรรทัดฐานใหม่ (คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่) ในชุมชนท้องถิ่นที่ยึดขนบธรรมเนียมดั้งเดิมที่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าสังคมเมืองที่อาจทำมุมของของคนต่างรุ่นยังไม่ลงรอยกันและมีปัญหาความแตกต่างทางความคิดของคนต่างรุ่น สถานการณ์ดังกล่าวถือว่าเป็นความท้าทายสำคัญที่จะทำให้คนต่างรุ่นได้เข้ามารวมกันทางความคิดและขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นต่อไป

หลายกิจกรรมในโครงการย่อยภายใต้โครงการชุมชน-นวัตกรรมเห็นถึงความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ของคนต่างรุ่นเพื่อสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลายระดับและเกิดเครือข่ายข้ามรุ่นในชุมชน ที่เป็นการเชื่อมโยงคนหลายรุ่นวัยมาร่วมกันพัฒนาชุมชนจากฐานทุนและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ดังกรณีโครงการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของท้องถิ่นยุค 4.0 ที่มุ่งส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาสอนผู้สูงอายุและผู้ใหญ่วัยกลางคนให้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ในการค้นคว้าหาข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์เพื่อนำความรู้มาสร้างแนวทางการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและหาวิธีใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด กิจกรรมเป็นการเชื่อมโยงความเชี่ยวชาญของคน 2 รุ่นที่จะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ผลการดำเนินงานยังก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สำคัญ คือ ทำให้ความรู้ของคนแต่ละวัยได้เติมเต็มมากขึ้น และมีการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นร่วมกันมากขึ้น

2. กลไกการพัฒนาอาชีพของรัฐไม่ต่อเนื่องและมีลักษณะจากบนลงล่าง การสนับสนุนของรัฐยังใช้โมเดลแบบเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานและบริบทที่ต่างกัน มีลักษณะเป็น “เสือโหล” ทำให้ไม่มีการดำเนินการต่ออย่างเป็นรูปธรรมในระยะยาว นอกจากนี้ มาตรการส่งเสริมของรัฐที่ผ่านมาทำให้ชุมชนเคยชินกับการเป็นผู้รับขาดแรงจูงใจที่จะหาความรู้เอง

โครงการชุมชนนวัตกรรมจึงดำเนินการโดยอาศัยหลักคิดแบบ “ล่างขึ้นบน” (bottom up) โดยเน้น “คน” เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงคือผู้รับทุนเป็นผู้คิดหรือผู้ตัดสินใจว่าจะทำอะไร ส่วนผู้ให้ทุนมีกระบวนการโค้ชชิ่งที่จะช่วยให้การสร้างรูปโครงการมีความชัดเจน เกิดประโยชน์ และทำได้สำเร็จ จึงไม่เหมือนโครงการพัฒนาระดับพื้นที่ของรัฐที่ให้มหาวิทยาลัยนำวิทยากร แนวคิดหรือผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบไว้แล้วไปเผยแพร่จาก “บนลงล่าง” ในชุดโครงการนี้ผู้รับทุนต้องหากที่ปรึกษาทางเทคนิคหรือผู้เชี่ยวชาญการตลาดและเทคโนโลยีที่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเอง แผนงานฯ จะมีการให้ความรู้เพิ่มเติมโดยวิทยากรและจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน รวมทั้ง แผนงานฯ ยังได้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการเฉพาะเพิ่มเติมให้แก่โครงการย่อยที่มีความจำเป็น เพื่อเติมเต็มทักษะและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย

3. ข้อยกจำกัดด้านทรัพยากรส่วนบุคคลมีผลต่อการตัดสินใจคืนถิ่น คนรุ่นใหม่ที่ยังไม่ตัดสินใจกลับบ้าน เนื่องจากรายได้ไม่พอรายจ่าย โอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชนมีน้อยไม่เพียงพอสำหรับการครองชีพและยังมีทางเลือกไม่มากในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น คนรุ่นใหม่ที่จะกลับมาพื้นถิ่นได้ต้องเป็นคนที่อยู่ในครอบครัวที่มีทรัพยากรพร้อม มีเงิน มีที่ดินให้ลงทุนทำธุรกิจ ส่วนคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีทรัพยากรจะตัดสินใจกลับบ้านได้ค่อนข้างลำบาก

6. รูปแบบและกลไกการขับเคลื่อนชุมชน

คนพื้นถิ่นจะมุ่งสร้างนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) ที่นำไปสู่การส่งเสริมอาชีพและกิจกรรมจิตอาสา ในด้านการส่งเสริมอาชีพ คนพื้นถิ่นมีแนวโน้มจะยึดหลักการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (social enterprise) ที่พัฒนาเครือข่ายอาชีพของคนในชุมชน มีการพัฒนาโมเดลธุรกิจที่มีการกำหนดหน้าที่และการกระจายผลประโยชน์อย่างชัดเจน โดยคนพื้นถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงและประสานทุนและคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชน โดยมีกลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) การเกาะเกี่ยวทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างเครือข่าย ทั้งการเกาะเกี่ยวเครือข่ายภายในชุมชน โดยคนพื้นถิ่นจะ ทำหน้าที่ทั้งในด้านการอำนวยความสะดวกและประสานความร่วมมือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน (facilitating) และการจัดสมดุลความต้องการระหว่างคนต่างรุ่นภายในชุมชน (balancing) และการเกาะเกี่ยวเครือข่ายภายนอกชุมชน โดยคนพื้นถิ่นจะเลือกและจับคู่ความต้องการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน (matching) โดยเฉพาะการเลือกรับทุนจากหน่วยงานภายนอกและสื่อสารชุมชนผ่านสื่อมวลชนและแพลตฟอร์มดิจิทัล (communicating) เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และ 2) การพัฒนาและจัดการองค์ความรู้ในชุมชนทั้งการส่งเสริมการพัฒนาร่องความรู้ใหม่ (researching) และการรวบรวมและถ่ายทอดความรู้ (transferring)

ผลจากการดำเนินงานข้างต้นก่อให้เกิดผลผลิตที่สำคัญ คือ 1) องค์ความรู้และนวัตกรรม ทั้งองค์ความรู้ใหม่ในชุมชนเพื่อยกระดับอาชีพเดิม นวัตกรรมใหม่เพื่อชุมชนอาชีพใหม่และผลิตภัณฑ์ใหม่ แผนพัฒนาชุมชนและฐานข้อมูล 2) เครือข่ายความร่วมมือและจิตสาธารณะ ทั้งเครือข่ายภายในชุมชน ระหว่างชุมชนและเครือข่ายภาคีสนับสนุน และ 3) พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผลผลิตเหล่านี้เมื่อได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนก็จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ชุมชนในภาพรวมเข้มแข็งมากขึ้นและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้ดีมากขึ้น

ในด้านการพัฒนาจิตอาสาที่เป็นประเด็นสาธารณะและเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก คนพื้นถิ่นจะมุ่งเน้นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมกันผลักดันประเด็น โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ ดังกรณีการจัดสานเสวนาประชาคมเชียงใหม่ที่เป็นกิจกรรมระดับเมืองที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะและเปิดเวทีสาธารณะให้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้มีพื้นที่แลกเปลี่ยน ถกเถียง และพูดคุยกันในวงกว้างมากขึ้น หรือกิจกรรมมือเย็นเมืองเย็น ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมเชิงขับเคลื่อนเพื่อให้เห็นปัญหาของเมือง โดยแต่ละกิจกรรมได้มีการประสานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะที่มุ่งให้คนในเมืองตระหนักถึงปัญหาของเมืองและมองเห็นคุณค่า

สำคัญของเมือง หรือในกรณีกิจกรรมสตูดิโอคอนเน็กซ์ (Satunconnex) ที่ได้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกิจการ ร้านค้าในชุมชนเมืองเก่าสตูลและพื้นที่ต่อเนื่อง เปิดพื้นที่และเล่าเรื่องบ้านร้านค้าของตน เช่น สมาคมจังหวัง มัสยิด มำบัง ศาลเจ้าปู่เจ้าเถิง บ้านพระยาสมัตร์รัฐบุรินทร์ เรือนมลายู-อานะตีเกศ บ้านขุนพูนพาณิช ร้านมิตรหญิง เป็นต้น เพื่อถ่ายทอดความรู้มรดกวัฒนธรรมของเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดการเสวนา การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

จะพบว่า การสร้างนวัตกรรมทางสังคมผ่านการประกอบธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อยกระดับการประกอบอาชีพในชุมชนท้องถิ่นจะเป็นการที่คนพื้นถิ่นเริ่มต้นด้วยตัวเองก่อน ทำให้เห็นผลสำเร็จแล้วจึงขยายผลไปยังชุมชน และมีเครือข่ายที่ขยายใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งมีลักษณะของการขับเคลื่อนแบบ “จุดเล็กแล้วค่อยๆ ขยายใหญ่” ซึ่งต่างจากการดำเนินการจิตอาสาเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างผลกระทบและการตระหนักรู้แก่สาธารณะรู้ในวงกว้างและต้องอาศัยความร่วมมือและเกาะเกี่ยวกับหน่วยงานและองค์กร ลักษณะการพัฒนาจึงไม่ได้เป็นการเริ่มต้นด้วยคนพื้นถิ่นเอง แต่คนพื้นถิ่นต้องประสานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันผลักดันประเด็น จึงมีลักษณะการขับเคลื่อนแบบ “จุดใหญ่แล้วเจาะไปสู่เล็ก” ที่พยายามสร้างการตระหนักรู้ให้คนส่วนใหญ่เห็นปัญหาและคุณค่าของประเด็นขับเคลื่อน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสนใจของผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วม แล้วจึงไปขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงปฏิบัติในประเด็นย่อยต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นเฉพาะต่อไป

อย่างไรก็ดี กลไกการทำงานจิตอาสาเชิงขาดเป้าหมายที่ชัดเจนและขาดความเฉพาะที่จะเกิดผลยั่งยืนในระยะยาว นั่นคือ กลไกการดำเนินงานยังไม่มียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน ส่งผลทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่ปะติดปะต่อและขาดพลัง ดังนั้น แผนการพัฒนางานจิตอาสาอย่างยั่งยืนอาจจะต้องระบุเป้าหมาย สร้างโอกาสและมีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ (commitment) ที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี กิจกรรมจิตอาสาในระยะสั้นมีผลดี คือช่วยทำให้เกิดความต่อเนื่องที่ยังคงช่วยให้เกิดการรักษาเครือข่าย

7. ความพร้อม ทักษะและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประกอบอาชีพ

ความพร้อมด้านดิจิทัลของคนพื้นถิ่น พบว่า คนพื้นถิ่นมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตในทุกมิติ โดยส่วนใหญ่จะเน้นใช้งานในการติดต่อสื่อสาร การรับข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงต่าง ๆ โดยในด้านการติดต่อสื่อสาร พบว่า คนพื้นถิ่นมีการเข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นกลุ่มที่ใช้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันของคนในชุมชน (เครือข่ายออนไลน์) โดยส่วนใหญ่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเป็นหลัก รองลงมาเป็นกลุ่มกิจกรรมในชุมชนและกลุ่มทำงานจิตอาสา

ในขณะที่ การใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อการทำงานหรือการหารายได้ยังไม่สูงมากนัก เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มที่มีการค้าขายออนไลน์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการขายของบนแพลตฟอร์มออนไลน์ประเภทต่าง ๆ โดยขายของบนสื่อสังคมออนไลน์ (social media) มากที่สุด โดยเฉพาะเฟซบุ๊กและไลน์ รองลงมาเป็นการขายของผ่านเว็บไซต์ของตนเองและขายในแพลตฟอร์มตลาดสาธารณะ (e-Market place) สะท้อนว่าตลาดและกลุ่มลูกค้ายังคงจำกัดเฉพาะกลุ่มที่ติดตามในสื่อสังคมออนไลน์ แต่ยังไม่ได้ขยายไปมากใน e-Market place ที่เป็นพื้นที่ตลาดออนไลน์ที่กว้างและเข้าถึงลูกค้าจำนวนมากกว่า โดยสรุป คนในชุมชนยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและยังต้องการการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อแสวงหาโอกาสให้กับตนเองและชุมชนในอนาคต

อย่างไรก็ดี การออกแบบกิจกรรมของโครงการชุมชนภิวัตน์ยังได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีทักษะพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในด้านการตลาดและการขาย โดยได้กำหนดให้ผู้รับทุนต้องนำเสนอข้อเสนอโครงการผ่านระบบ Zoom และนำเสนอโดยใช้ PowerPoint เพื่อประเมินคุณสมบัติในด้านการสื่อสาร (communication) นอกจากนี้ ความรู้ด้านดิจิทัลจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของทุกโครงการย่อย และผู้รับทุนต้องเรียนรู้ที่จะทำคลิปเพื่อนำผลิตภัณฑ์และบริการนำเสนอผ่าน

e-Market place “แบ่งปัน” ที่สนับสนุนโดยแผนงานฯ เพื่อเพิ่มช่องทางในการนำเสนอการขายและจะต้องนำผลผลิตที่เป็นองค์ความรู้จากการดำเนินโครงการย่อยมานำเสนอในรูปแบบคลิปวิดีโอ (video clip) และแบ่งปันต่อสาธารณะลงใน Khonthai 4.0 Academy

โดยสรุป คนพื้นถิ่นเหล่านี้มีแนวโน้มจะเป็นผู้เริ่มต้นทำสิ่งใหม่ด้วยตนเองจากการลองผิดลองถูกจนสำเร็จ โดยอาศัยประสบการณ์และความรู้ที่ได้สั่งสมมาจากภายนอกชุมชนและทุนทรัพย์ส่วนตัว คนพื้นถิ่นมีแนวทางพัฒนาชุมชนโดยใช้แนวคิดทำธุรกิจประกอบการเพื่อสังคม (social enterprise) ที่เน้นการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสังคมผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทั้งการหาทุนสนับสนุนจากภายนอกเพื่อทดลองโจทย์ปัญหาของชุมชน การประสานความร่วมมือและความรู้ระหว่างคนต่างรุ่นในชุมชน การพัฒนาแบบจำลองธุรกิจชุมชนและการพัฒนาแบรนด์ จะนำไปสู่การสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน รวมถึงทำให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายการอยู่รวมหมู่ เกิดเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้จากการดำเนินการเองโดยชุมชนและมีความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การสนับสนุนการเสริมสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น

ในชุมชนท้องถิ่นยังมีทุนมนุษย์ที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่จะกลับมาพัฒนาชุมชนน้อย ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (agent of change) และการสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนในช่วงเริ่มต้นเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น ควรให้ทุนแบบต่อเนื่องและมากกว่า 1 ครั้งมากกว่า 1 ปี โครงการชุมชนไม่ควรสนับสนุนงบประมาณจำนวนมากในแต่ละครั้ง ให้มีระยะเวลาดำเนินการสั้นประมาณ 6 เดือนในแต่ละช่วง และควรเป็นทุนต่อเนื่องอย่างน้อย 4 ครั้ง (2 ปี) นอกจากนี้ ภาครัฐอาจหาโอกาสที่จะไปเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วน (partner) กับโครงการสนับสนุนชุมชนของภาคเอกชน เช่น บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (SCG) ปตท. และเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) เป็นต้น ซึ่งบริษัทเอกชนให้ทุนต่อเนื่องหลายปี ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการดำเนินงานการสนับสนุนชุมชนโดยเอกชน หน่วยงานให้ทุนของรัฐ และมหาวิทยาลัย

2. การส่งเสริมตามศักยภาพและความสนใจของชุมชนและสนับสนุนให้มีแลนด์บ็อกซ์สำหรับการทดสอบนวัตกรรมทางสังคม

ภาครัฐควรส่งเสริมชุมชนตามศักยภาพของชุมชนมากกว่าเป็นการกำหนดตามภารกิจของหน่วยงาน การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังและต้องเข้าใจบริบทของชุมชนมากพอ เนื่องจากการสนับสนุนโดยเฉพาะของรัฐที่เมื่อเห็นผลการดำเนินการของชุมชนก็ต้องการเข้าสนับสนุนทั้งการให้งบประมาณ องค์ความรู้ และสินทรัพย์ต่าง ๆ การแทรกแซงดังกล่าวจำเป็นต้องเข้าใจความต้องการและบริบทของชุมชน เพื่อป้องกันการเกิดความแตกแยกในชุมชนที่จะทำให้ทุนทางสังคมแย่งได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจจะต้องใช้เวลาและทรัพยากรมาก รัฐจึงจำเป็นต้องมีแลนด์บ็อกซ์และตาข่ายความปลอดภัยที่พอจะลองเสี่ยงทำได้ให้คนรุ่นใหม่ลองทำสิ่งใหม่ในชุมชน กล่าวโดยรัฐรองรับความเสี่ยงให้

นอกจากนี้ ควรพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมภายในชุมชนท้องถิ่น (appropriate technology hub) และสร้างอาสาสมัครด้านเทคโนโลยี (appropriate technology volunteers) และควรสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยที่รับทุน วช. เปิดเผยข้อมูลวิจัยที่ง่ายต่อการนำไปใช้งาน (user friendly) บนแพลตฟอร์มสาธารณะและมีแล็บ (lab) บริการวิสาหกิจชุมชน

3. รัฐแก้ไขปัญหาคือเป็นอุปสรรคต่อโอกาสของคนท้องถิ่น

รัฐต้องปลดล๊อคอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาของชุมชน และรัฐควรส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและปรับปรุงกฎหมายหรือข้อบังคับให้เอื้อต่อธุรกิจขนาดเล็ก เช่น การอนุญาตให้ปลูกกาแฟในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ เป็นต้น

4. การเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อหาสมดุระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่

การเชื่อมโยงคนต่างรุ่นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนและส่งเสริมการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ การก้าวสู่โลกออนไลน์ของคนรุ่นใหม่และความเป็นปัจเจกนิยมอาจทำให้สังคมมีแนวโน้มจะอยู่แยกกันมากขึ้นและง่ายขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้ผู้คนได้พบปะและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้สามารถเชื่อมกันและกันในระยะยาว

5. การเสริมทักษะดิจิทัลให้คนท้องถิ่น

รัฐควรเสริมสร้างทักษะอนาคตโดยเฉพาะทักษะดิจิทัลและการเตรียมพร้อมให้คนในชุมชนท้องถิ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่กำลังแผ่ขยายเข้ามาในชุมชนท้องถิ่น

บทสรุปเชิงนโยบายนี้นำเสนอข้อมูลสำคัญจากรายงาน เรื่อง
“กระบวนการสังคมเพื่อสร้างคนพื้นที่

ภายใต้โครงการการขับเคลื่อนแบบบูรณาการ:
โครงการชุมชนกวีวัฒน์”

โดย อรรถพันธ์ สารวงศ์

เสนอต่อ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead)

ด้านสังคม คนไทย 4.0 (2565)

หน่วยส่งมอบผลลัพธ์แผนงานคนไทย 4.0 (ODU)
แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม คนไทย 4.0
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
e-mail: project.khonthai4.0@gmail.com